

STADSLEVEN van toen

Verzamelaar Berry Meester en historicus Jan Spoolder hebben er hun levenswerk van gemaakt: zoveel mogelijk foto's verzamelen van Eduard Sanders, een joodse straatfotograaf die tussen 1912 en 1942 in Utrecht woonde. De grootste wens: een foto waar hij zelf op staat.

JEROEN KREULE

Speuren naar straatfotograaf Sanders

Vooropgesteld: Sanders was een goede fotograaf, zeggen de 47-jarige Meester uit Apeldoorn en de 50-jarige Spoolder eensgezind. Meester: „Zijn foto's zijn scherp, de stijl herkenbaar.”

Sanders fotografeerde vooral middenstanders voor hun woning, samen met hun familieleden en eventueel dienstmeisjes. Dat deed hij in opdracht. Een ding liet Sanders echter vaak na: het noemen van de plek waar de foto is gemaakt. Frustrerend? Niet echt, glimlacht Spoolder. „De opdrachtgever wist zelf drommels goed waar de foto was gemaakt. Trouwens, ik vind het juist leuk om uit te vogelen waar de foto precies gemaakt is. Vaak lukt het.”

Zo had Meester onlangs een foto van Sanders van een man met petroleumkar. Op de achterkant van de foto staat niks, behalve de naam van de fotograaf. Spoolder, de speurder van het tweetal, keek goed naar het beeld, maar vond met het blote oog geen aanknopingspunt. Hij pakte zijn vergrootglas en zag dat de naam C. van Dijk op het raam was geschilderd. Een beginnetje. Daarna ging hij op zoek naar een petroleum-

man met de naam C. van Dijk. Een lastige opgave, want de foto had op allerlei plekken in Nederland gemaakt kunnen zijn. Spoolder: „Hij fotografeerde overal: in talloze steden en dorpen.”

Spoolder vond niks en liet de foto een tijdje links liggen. Totdat hij bedacht dat de hoofdpersoon op de foto waarschijnlijk geen petroleumkar, maar een melkkar vastpakte. En toen kwam hij in Utrecht uit. Aan de Lange Lauwerstraat 13, Meester: „Jan is een doorzetter.” Spoolder: „Soms is het een ingewikkelde puzzel. Ik bezoek veel archieven en zit vaak op streetview van zoekmachine Google. Als het moet, pak ik de auto en ga ik naar de plek waar een foto is gemaakt. Om te vergelijken en om mensen uit die buurt te spreken.”

Eduard Sanders werd geboren op 27 juli 1886 in Groningen. Hij komt uit een echte fotografenfamilie. Veel familieleden reisden rond als portretfotograaf, om boeren, middenstanders en gewone burgers op de foto te zetten. Eduard Sanders opende in zijn geboortestad een fotozaak. Zijn werkterrein was de binnenstad van Groningen, maar hij fotografeerde ook

in Friesland en Oost-Nederland. Sanders ging meestal met de trein op pad. In 1912 trouwde hij met Leentje Bollegraf, dochter van een fotograaf uit Winschoten. Vlak na hun huwelijk verhuisde het echtpaar naar de Vosmaerstraat in Utrecht, in de net gebouwde wijk Nieuw-Engeland.

Een opmerkelijke verhuizing, toch? Spoolder: „Wij denken dat het te maken had met de centrale ligging van Utrecht. Wij denken bovendien dat binnen de familie de afspraak bestond om elkaar niet te beconcurreren. Want ook zijn broer Comprecht verliet het hoge noorden, om zich te vestigen in Amsterdam.”

Meester beschikt intussen over tientallen foto's van Sanders die in Utrecht gemaakt zijn. Sommige foto's zijn extra bijzonder, omdat de panden al jaren uit het stadsbeeld verdwenen zijn. Neem die foto van de hoek van de Gansstraat met de Oosterkade, met daarop de banket-

▲ Hoek Gansstraat en Oosterkade, een karakteristieke foto van de joodse straatfotograaf Sanders. FOTO HUA

bakkerij/suikerwerkenhandel van Donkers, een verzekeringsagentschap en proeflokaal 'Vanouds De Witte Engel' van Mosselman. Het is een foto waar je minutenlang naar kunt kijken zonder verveeld te raken. Sanders verhuisde meerdere malen met zijn gezin binnen Utrecht: naast de Vosmaerstraat woonde de familie achtereenvolgens in de Damstraat, de Bosboom Toussaintstraat en de Westerstraat.

Prentbriefkaarten

Rond 1920 stopte Sanders met veelvuldig fotograferen: hij ging zich toeleggen op het uitgeven van prentbriefkaarten.

Spoolder en Meester denken dat Sanders misschien wel 10.000 foto's heeft gemaakt, maar dat een groot gedeelte bij particulieren op zolder ligt te versloffen. En mogelijk is een groot gedeelte gewoon weggegooid. Het tweetal hoopt in elk geval nog veel meer foto's van Sanders te ontdekken. Als eerbe-

toon aan Sanders hebben ze een website in het leven geroepen. Hierop staan alle foto's. Het joodse gezin overleefde de Tweede Wereldoorlog niet: ze zijn op 20 augustus 1942 vanaf het Maliebaanstation naar Westerbork gebracht, vier dagen later is het gezin gedeporteerd naar Auschwitz.

Weinig familieleden van Sanders overleefden de oorlog, op een neef, twee achternichten en twee achterneven na. Spoolder en Meester hebben ooit de kleindochter van Sanders gesproken.

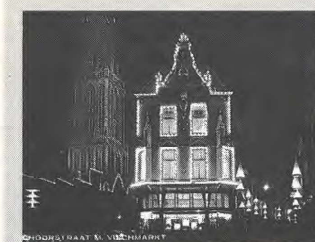
Spoolder: „Als klein kind heeft zij hem ooit gezien. Sanders was een lange man met een bril en donker haar, meer weten we niet. Hopelijk zijn er Utrechters die hem gekend hebben; Berry en ik willen alles van hem weten.”

„Waarom? Omdat Sanders nooit vergeten mag worden. Een foto waar hij zelf op staat, zou helemaal fantastisch zijn.”

Als het moet pak ik de auto en ga ik naar de plek waar de foto is gemaakt

—Jan Spoolder (50)

▲ De Choorstraat en de Vismarkt. FOTO HUA

Lichtweek

Wat gebeurde er verder in de week van 2 oktober 1930

Utrecht in het teken van de Lichtweek. De reden: de opening van het tweede Jaarbeursgebouw. Op de foto een verlichte Maison de Nouveautés, een kledingwinkel aan de Choorstraat.